

Státní okresní archiv Klatovy

**Cech polních mistrů Klatovy**

**1764–1784**

Inventář

EL NAD č.: 2129

AP č.: 608

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

# **OBSAH**

## **Úvod:**

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použité literatury	6

## **Přílohy:**

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

<b>Inventární seznam</b>	<b>8</b>
--------------------------	----------

## I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Užitkem z chovu ovcí byl prodej ovčí vlny, dále maso a výrobky z ovčího mléka. Svůj význam mělo i využití ovčího hnoje ke hnojení úhorů. Nejdůležitější osobou v čele ovčína byl ovčácký mistr „Schaafmeister“, který byl vedoucím a odpovědným hospodářem ovčína, staral se o jeho chod, organizoval veškeré práce včetně stříhání vlny. Polní mistr měl řadu pomocníků: „*Meisterknecht*“ - mistrův pacholek a krmič ovcí, zastupoval na ovčinech polního mistra; „*Lämmerknecht*“ - krmič a ošetřovatel jehňat; „*Hammelknecht*“ - pacholek ošetřující skopce; „*Zutrieber*“ - byl pohůnek, přiháněč stáda, pasák.

Vážnost profese stvrdil v roce 1704 císař Leopold I., který nařídil, že ovčáci mají být považováni za „*počestné*“ a jejich děti se smějí učit řemeslu. K založení samostatného ovčáckého cechu pak došlo v roce 1709, kdy jim Josef I. potvrdil cechovní artikule, které posílily jejich výlučnost. Podle třetího bodu artikulí byl ustanoven hlavní cech a pokladnice v Praze a tzv. filiální cechy v krajských městech. K pražskému cechu náležely kraje Slánský, Rakovnický, Podbrdský, Vltavský a Kouřimský a tvořilo ho osm starších a šest mladších mistrů. V Chlumci nad Cidlinou sídlil cech a pokladnice pro kraje Královéhradecký a Chrudimský. V Táboře pro kraje Čáslavský a Bechyňský. V Žatci pro kraje Žatecký a Loketský. V Plzni pro kraje Plzeňský a Prácheňský. A poslední v České Lípě pro kraje Litoměřický a Boleslavský. Všechny tyto filiální cechy měly ve svém čele čtyři starší a tři mladší mistry.

Podle cechovních pravidel se měl učedník u svého mistra učit po dobu tří let těmto věcem: správnému způsobu pastvy, musel rozeznat dobrou pastvinu od špatné; jak ovládat stádo; jak a kde dobytek napájet; musel umět stádo také ochránit a správně ustájit. Po uplynutí učební doby dostal učedník od svého mistra za vyučenou: „*k tomu byli požádáni cechmistr a dva mistři, aneb tři neb čtyři meisterknechti, jimž učeník musel oběd a truňk piva opatřiti*“. Mistr mu při tom daroval zelenou větvičku s bílým a zeleným fáborem, kterou ho ještě před tím uhodil přes ústa, napomínaje jej při tom k bohabojnosti a pokojnosti.

Počátek a konec existence cechu v Klatovech nelze nijak doložit. Cech byl určitě členem filiálního cechu v Plzni, který vznikl na základě artikulí v roce 1709. Z dochované knihy je zřejmé, že v letech 1763-1784 byli členy cechu polní mistři nejen z Klatov, ale i z okolních vsí, z Týnce, Bystřice, z Opálky a z Dešenic. Lze jen předpokládat, že pokud cech ještě existoval v polovině 19. století, i jeho zasáhly změny spojené s rokem 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859 byly s účinností od 1. května 1860 také v Klatovech založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

## II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

### III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochovaná úřední kniha zachycuje časové období 1764–1784. Je psána v češtině, její čitelnost je dobrá, po fyzické stránce je poškozena prachem. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci archivního fondu nebyla provedena žádná vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,04 bm, které tvoří 1 inventární číslo.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech polních mistrů Klatovy, EL NAD, 2129 vznikl vnitřní změnou č. 9/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0308/2013.

### IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Kniha počtů byla pravděpodobně založena za účelem evidence třech sbírek, které proběhly v letech 1763–1764 na pořízení cechovní korouhve. První tři zápisy jsou věnovány jen nákladům na tuto korouhev. Je zde přesně popsán veškerý materiál a práce potřebné na její zhotovení. Dovídáme se, že byla ušita ze 14 loktů zeleného damašku, ozdobená střapci, tkalouny, hedvábím, dřevěným křížem, který byl následně pozlacen a postříbřen a obrazem, za který bylo zapláceno malíři. Na dalších stránkách jsou už klasické roční výkazy příjmů (za vyučenou a složení mistrovských zkoušek) a výdajů (za mši svatou, panu rychtáři, za posla, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje, příspěvky pro zchudlé mistry), které nás seznamují s ekonomickým chodem cechu během následujících 20 let. Lze zde také zjistit jména a počet členů cechu.

### V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 7. 4. 2016

.....  
Eva Havlovičová

## Seznam použité literatury

ŠALANDA, Bohuslav. *Založení ovčáckého cechu v Čechách v roce 1709*. Praha : Český lid 1984, ročník 71, č. 2.

ČAPEK, Ladislav, PREUSZ, Michal. *Chov ovcí, ovčiny a sociální struktura ovčího řemesla ve středověku a novověku v Čechách a na Moravě*. Praha : Kuděj 2012/2.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

JÁSEK, Jaroslav. *Podřadné řemeslo mistrů polních*. Praha : Heraldická ročenka 1993. Heraldická společnost v Praze.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy*. Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu*. Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

## Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

# **INVENTÁRNÍ SEZNAM**



Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm. č.
<b>I. Úřední knihy</b>			
1	Kniha počtů <i>Kniha Polních mistrů v Klattowech</i> (příjmy, výdaje, seznamy členů)	1764–1784	ukn1
Česky, 22,2 x 36,2 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, svázána dvěma šňůrkami, poškozená prachem			

Název archivní pomůcky:	Cech polních mistrů Klatovy
Značka archivního fondu:	CPM Klatovy
Časové rozmezí:	1764–1784
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah v bm:	0,04
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016 – čj. SOAP/040-0450/2016